

ov

Mittel im Ab

10

U. g. 77, 9

DISPUTATIO JURIDICA

De

JUDICIIS,

Quam,

TRINUNO BENEDICENTE,

CONSENSU ET AUTORITATE NOBILISSIMI
JCTORUM ORDINIS IN ILLUSTRISSIMA
LIPSIENSI ACADEMIA

SVB PRÆSIDIO

VIRI

Magnifici, Nobilissimi, ac Consultissimi

DN. QVIRINI SCHACHERI;

Jcti & Antecessoris Celeberrimi, Electoral. Saxon.

Judicii Appellat. Consilarii Gravissimi, Consistorii Eccles.

Lipf. Assessoris Dignissimi, & Juridicæ Facultat.

Senioris Meritissimi,

Dn. Præceptoris, Patroni ac Promotoris sui æviternum
devenerandi*Publico Eruditorum Examine submittit*

TOBIAS BORRMAN / VVitteberg. Sax.

Autor & Respond.

In Auditorio Jctorum Petrino

Ad diem 21. Junii

Anno c1o 1oc LX.

LIPSIAE,

Literis RITZSCHIANIS.

TRINUNO BENEDICENTE!

PRÆFATIO.

Tertium Juris Præceptum & Jurisprudentiæ finem: Suum cuique tribuere *pr. § 3. Inst. de J. & J. & l. Justitia 10. ff. eod.* maxime per Judicia, quæ sunt vera ac viva Juris & Justitiæ Exercitia, *Dn. Hahn in obs. Theor. Pract. ad Parat. Wesenb. tit. de Jud. exerceri atque obtineri, nemo profectò ibit inficias.* Etenim Summa Reipubl. tuitio de stirpe Legum veniens *pr. l. un. C. de Justin. Cod. conf.* in ipsis posita est judiciis. Hinc etiam in Recess. Imper. dicitur: **Von Gericht und Recht entstehet alle Einigkeit und Friede.** *X. A. in Augsp. An. 1530.* Quando enim suum cuique tribuitur, nemo habet, de quo queratur, sed pax & concordia existant, necesse est. Et inde quoque utilitas materiæ de Judiciis adeò patescit, ut ipsa ullâ commendatione haud indigeat, sed juxta *Jctum Ulpianum in l. 1. ff. de Rest. in int.* ipsamet sese satis ostendat. De hâc itaqve perutili materiâ animum induximus disserere. Ut autem certum ordinem, qui, secundum Baldum, est modus agendi, sine quo nihil rectè agitur, & quò sine qui procedit, equum per caudam frenare dicitur. *Waremund. ab Ehrenb. de Fæder. lib. 1. c. 1. n. 147.* observemus, Idcirco sequentia proponemus: 1. Judiciorum Etymologiam. 2. Homonymiam, 3. Synonymiam. 4. Definitionem. 5. Originem. 6. Divisionem. 7. Causam Efficient. 8. Materiam. 9. Formam. 10. Finem. 11. Effecta. 12. Adjacentia. 13. Affinia & denique. 14. Contraria. Trinunus benedicat!

THESIS I.

Cum Res per verba significantur, §. *si quis 9. Inst. de Legat. l. 10. C. de Ingen. manum.* allubescit nobis, antequam, quæ in ipsis Rerum argumentis obtinent, persequamur, prius Definitionem perlustrare Nominale. n. Ufu enim vocis, dicente Scaligero 1. *Exercit. 1.* cognitio, sæpè in perceptionem ipsius Rei provehimur. Et nisi homines conveniant in significatione Nominum, non potest de Rebus inter eos esse Disputatio. *Matth. Steph. de Jdici. lib. 1. c. 1.* Hoc ipsum quoque *Ulpianus in l. 1. ff. de J. & J.* præcipere videtur, dum ait: Juri operam daturum, prius nosse oportet, unde Nomen Juris descendat. Constat autem Nominalis Definitio tribus Membris: Etymologiâ videl., Homonymiâ & Synonymiâ.

II. Etymologiam Judicii quod attinet, declinat illud ipsum *Varro lib. 5. de Lat. Ling.* à Jure & dicendo. *Isidorus* verò in *c. Forus 10. X. de V. S.* putat dici quasi Jurisdictio. Et *Cujac. ad Rubr. X. de Judic.* quasi Juridicium, ubi, quod dicitur, Jure dici debet. *Cassiodor. 11. var. 9.* Cui horum adstipulemur, non adeo multum refert, nec *Hippocliidi* hoc curæ est. Cum Res eodem cadat.

III. Sequitur Homonymia seu Æquivocatio. Quæ sanè quàm latisimè hic se diffundit. Sed nos potissimas saltem significationes recensetimus. Et 1. quidem sumitur pro ipso, in quo lites tractantur, loco *l. 2. & passim ff. Si quis caut. in Jud. sist. fact. non obtemp.* sicuti & vocabulum Jus sumitur pro Loco, ubi Jus redditur, *l. pen. ff. de J. & J.* Et Judicium, propriè loquendo, est, ubi saltem judicatur. Uti hodiè *Dresdæ Prætorium* die *Richter-Stuben* à Judicio, i. e. *Commission-Stuben* distat. Ibi Jus dicitur & pronunciatur: *Sprechen wir vor Recht!* Hic verò: *Geben wir diesen Bescheid.* Quemadmodum apud Romanos in Prætorio vel in Jure Jus reddebant, i. e. Jus dictum applicabant & Decretum ferebant. In Judicio verò Judices seu Commissarii nostro tempore, judicabant & suam sententiam saltem exponebant. 2. denotat Discretionem. *l. cum Prætor 12. §. 2. ff. de Judic.* ubi perpetuo furiosus & impubes dicuntur carere judicio h. e. discretionem seu mente. Sic etiam §. 4. *Inst. Quib. non est perm. fac. testam.* 3. Accipitur

pitur pro Iudictione in l. 2. §. ult. ff. de Judic. 4. Pro Actione §. 4.
 Inst. de Off. Jud. l. sed §. 24. §. 1. ff. Fam. erisc. l. heredes 25. §. 5. ff. eod.
 §. l. 1. ff. comm. Divid. 5. pro ultimâ voluntate l. si exheredatus 32. ff.
 de Inoff. Testam. l. 1. C. de SS. Eccl. l. 6. C. Fam. erisc. 6. pro Con-
 demnatione l. certum 6. in pr. ff. de Confess. l. un. C. eod. Ubi judica-
 tus pro condemnato dicitur, Sic usurpatur ab Apostolo 1. Cor. 11.
 Qui manducat & bibit indignè, iudicium i. e. condemnationem
 sibi manducat & bibit. c. timorem 25. Dist. 2. de consecr. 7. pro Sen-
 tentia vel Decreto. c. personas 4. X. de Appellat. 8. pro legitimâ
 Causarum disceptatione tot. tit. ff. C. X. §. in 6. de Judic. Quâ
 ultimâ significatione & Nos vocabulum Iudicii accipimus.

IV. Restat adhuc in Definitione Nominali ultima pars nim.
 Synonymia, seu quomodo aliàs Iudicium significatur hoc poste-
 riori nominetur. Et pauca admodum reperiuntur ejusdem in Jure
 cognomina. Præter vocabulum JUS, quatenus sumitur pro Jure,
 quod exercetur, uti sumitur in tit. de In Jus voc. Et in d. c. 10. X. de V. S.
 ubi Iudicium olim dictum est Inquisitio, Item, Jurgium. Germa-
 nicè dicitur **Gericht / Recht / Hader / Streit / Verrichtung**
aller Gerichts / Handel. Hæc de Interpretatione Nominis.

V. Nunc ad rem ipsam, Definitionem scil. Realem,
 quæ, secundum Calvinum tract. de Jdict. fax & anima est totius tra-
 ctationis, quâ rectius perceptâ, totum rectius percipitur nego-
 tium. Atque hic magna se offert Dd. contentio super legitimâ Ju-
 dicii Definitione. Adeo, ut Duarenus in tit. ff. de Judic. sub initium
 fateatur, se aliquando annum consumfisse integrum in Definitione
 & Divisionibus Iudicii explicandis. Sed tandem has nugas valere
 se jusfisse, dicit, & per disceptationem Litigatorum apud Judicem,
 descripsit. Vid. Marant. in spec. Aur. P. 2. per tot. Nobis Trentle-
 riana præ aliis arridet, quæ ita se habet: Iudicium est legitima
 rei controversæ inter litigantes apud Judicem discepta-
 tio. Treutl. vol. 1. Disp. 12. tb. 1. vel, ut aliquantò clariùs mentem
 nostram exprimamus: Iudicium est Actuum Iudicialium
 Expeditio. Vel, ut specialius describamus: Est negotiorum
 voluntariæ Iudictionis expeditio, vel legitima rei contro-
 versæ inter litigantes apud Judicem Disceptatio, Cogni-
 tio, Definitio & Executio.

VI. Hujus Definitionis legitimatio ut innotescat, exami-
nabimus illam Logicè. Et cum omnis Definitio constare debeat
Genere & Differentiâ, idcirco videbimus, an hæc requisita hic
inveniantur? Et omnino. 1. Enim Generis loco habet Disce-
ptationem, habitò respectu ad Actus contentiosæ Jdictionis,
quod vocabulum usurpat Cujac. optimus definiendi Artifex, &
habetur etiam in l. 3. C. de Judic. Et quidem rectè, quia est Genus
proximum in re definiendâ ponendum. Nam quando agimus
contra alium, & ille nobis se opponit, aliud nihil agimus, quàm
ut causam disceptemus, & ejus Merita excutiamus, quæ à nobis
litigantibus in diversas partes trahuntur. *Ilico Umm. in Diss. ad
Process. Judic. 1. th. 1. n. 3.* 2. Differentiam, quæ sumta est 1. à formâ,
dum dicitur legitima i. e. quæ à Lege probatur & secundum
Leges fit, tum quoad Merita, tum quoad stylum. *l. legitima 12. ff.
de Pactis. l. 13. C. de Sent. & Interloc. omn. Judic.* 2. à Subjecto, quod
sunt litigantes, hinc in Definit. dicitur: inter litigantes. Quæ
verba neutiquam superflua sunt. Uti putat *Il. Umm.* nisi de Acti-
bus Jdictionis voluntariæ velit intellecta. Quæ de causâ malui-
mus in genere Judicium describere per Expeditionem Actuum
Jdictionalium **der Gerichts-Händel.** 3. Ab Objecto seu
materiâ, quæ sunt Res controversæ. Namque nullum est
judicium contentiosum, nisi in quo res controvertatur. Aliàs
æqvè in Judicium deducuntur & ibidem expediuntur ea, quæ ad
Jdictionem voluntariam pertinent. Uti Constitutio Curatorum,
Depositio testamentorum & alia.

VII. Tantum de Definitione, post quam Originem
sive Causam Judiciorum impulsivam investigare, animi
fert lubentia. Et hic iterum serra contentionis inter Dd. recipro-
catur. *Maranta* enim Judicii originem Juri adscribit Naturali pri-
mævo & Divino, se fundando in expostulatione DEI cum primis
nostris Parentibus in Paradiso. *Gen. 6. 1. & 3.* Cui tamen contra-
dicit *Ilico Ummius*, quod hoc stare non possit, quia illo Jure omnia
communia, & demum ex Jure Gent. bella introducta, discretæ
Gentes, Domina distincta fuerint. *l. ex hoc Jure 5. ff. de J. & J.*
In Judicium verò res certa deduci debet, quæ de disceptetur.
Hic

Hic autem illa non fuerit. E. neque Judicium esse potuerit. Sed Resp. Etsi illud MEUM & TUUM ibi nondum fuerit, aut de glande legendâ, tritico, grano vel aliâ re, sive ex DOMINII, sive possessionis, sive etiam obligationis Jure actum: Tamen de facto illo adhuc pœnitendo, transgressione nimir. legis divinæ per Esu fructûs prohibiti in paradiso, fuit tractatum.

VIII. Illud quidem lubentes largimur, quòd talismodi Solennitates, uti hodiè in nostris Judiciis, præsertim in Foro Saxon. & Camera Imperiali, requiruntur, non adfuerint. Quid enim opus erat, quia DEUS, quem nihil latet, erat Judex, cum apud Nos Probationes, testium Depositiones, & id genus Processûs Formalia ideò deposcantur, ut veritas seu Merita causæ, per ea eliciantur. *Sic enim teterrima necessitatis leges compulerunt, etiam in inordinatâ hominum contentione ordinem quærere, ne ex unâ contentione infinita orirentur.* dicente P. G. Tholosano Synt. Jur. Un. lib. 48. c. 1. n. 8. Quas Solennitates demum ex Jure Civili & Canon. Judicia acceperunt. Uti patet ex titulis ff. C. X. § 6. de Judic.

IX. Nos itaque cum Maranta statuimus, quòd Judicia Originem habuerint ex Jure Nat. primævo. Augmentum ex Jure Gentium. l. 2. pr. ff. de O. J. Sic cognitum fuit Judicium tempore Mosis. Deut. 24. ibi: *Non pervertes judicium advena & pupilla, &c.* Jerem. 22. *Facite judicium & justitiam.* Formam denique & Ordinem solennem ex Jure Civil. & Canon. uti jam dictum.

X. Devenimus nunc ad Divisionem. Summa autem Judiciorum divisio est, quòd alia sint Divina, quæ DEUS sine ministerio hominis constituit in hoc vel in futuro post obitum seculo. Alia humana, quæ per homines exercentur. Illa Theologis discutienda relinquimus. Ad quæ etiam nonnulli referunt Purgationem vulgarem, quæ fiebat per aquam bullientem & frigidam, per ferrum candens, per duellum & similia. §. *Si miles rusticum 2. Feud. de Pac. ten. & ejus violat.* Gothofr. in not. ad h. §. lit. f. ibid. P. G. Tholos. Synt. J. lib. 47. c. 4. n. 4. Quæ tamen, quia magis ex Dæmonis suggestione, quàm ex DEI, quippe qui inde tentari videtur, voluntate oriuntur, nunc improbata sunt & prohibita.

cap. 1.

cap. 1. 2. & 3. de purgat. vulg. c. 9. de Clerici vel Monachi, & c. 8.
de Purg. Can. c. 7. & 20. caus. 2. q. 5. Nos h. l. solliciti sumus de
Humanis. Quæ pro Causarum varietate, variè quoque divi-
duntur.

XI. Et 1. à Causâ Efficiente, in Ecclesiastica & Se-
cularia. Ecclesiastica sunt, quæ coram Judice Ecclesiastico de
Personis; Causis & rebus Ecclesiasticis ventilantur. *tot. tit. C. de
Episc. Audient. Secularia*, quæ coram Judice Laico de personis
& causis secularibus peraguntur. *c. Etsi 4. X. de Judic. c. cum sit
generale 8. X. de for. compet. Marant. part. 4. Dist. 11.*

XII. 2. à Formâ & Modo procedendi dividuntur in
Ordinaria & Extraordinaria. *l. antepen. & ult. ff. de Negot. gest.*
Ordinaria, aliàs Plenaria dicta, sunt, in quibus Solennia Ju-
ris, ut libelli oblatio, litis contestatio &c. strictè observanda. *l. 1.
junct. Auth. offeratur C. de Litis Contest.* Extraordinaria verò,
Summaria aliàs dicta, ubi hæc Solennia quiescunt, & de sim-
plici & plano, uti dicitur, proceditur. *Clement. sepè 2. tit. de V. S.
§. ult. Inst. de Interd.* Olim quidem apud Romanos ordinarium
erat, ubi non ipsemet Prætor Jus reddebat seu ad facti speciem
sententiam prolatam applicabat, sed ubi, prout moris erat &
ordinarium, alii partes suas committebat, & facultatem expo-
nendi suam sententiam, certâ formulâ præscriptâ, concedebat.
Quando verò ipsemet Jus dixit, uti in quibusdam iisqve paucis-
simis causis saltem factum, Extraordinarium fuit Judicium habi-
tum. Quem modum procedendi in Judiciis meritò Imperator
Justinianus improbavit, adeò, ut etiamnum hodiè omnia Judicia
in hoc significato sint Extraordinaria. *d. §. ult. Inst. de Interd. l.
Actio 47. §. 1. ff. de Negot. gest. l. 178. ff. de V. S.*

XIII. 3. Denique à Materia aliud est Civile, in quo
principaliter agitur ad commodum privatum *l. locatio 9. §. 5. ff. de
Publican. & Vectigal. l. licet. 24. in pr. & §. 1. ff. de Procur. l. quid si. 17.
§. 13. ff. de Edil. Ed. l. fin. ff. de Furt. l. prætor ait. 2. §. 1. ff. vi bon.
rapt.* aliud Criminale, in quo principaliter ad commodum
publicum, ex delicto tamen seu ad vindictam publicam agitur.

Quibus

Quibus de in *libro Nigro & Rubro. ff. i. c. in lib. 47. & 48. tractatur.*
Hic observandum, quod in foro Sax. nullum Judicium habeatur
pro verè criminali, nisi ubi pœna corporis infligenda venit.
*Land R. lib. 1. Art. 53. §. Ihr sollt wissen. Ibi: Wenn die Klage an
den Leib oder an die Haut gehet / oder zu Haut und zu Haar / &c. aliud
Mixtum, quod de utroqve scil. Criminali & Civili participat,
ut quando pœna partim Fisco, partim verò Parti venit applicanda.
Maranta P. 4. Dist. 1. §. 1. ff. de Calumnia.*

XIV. Civile Judicium rursus 1. est vel Reale, vel Per-
sonale, vel Mixtum. §. 1. cum seqq. §. *Quedam. Inst. de Act.* vel
paganicum vel militare, vel allodiale, vel Feudale.
Reale à naturâ petitionis institutæ iterum est 1. Universale,
quando universû Jus, quod plura sub se habet vel corpora vel Jura,
petitur, ut est petitio hereditatis *l. 18. §. ult. ff. de hered. pet.* Et pos-
sessoria hereditatis petitio *l. fin. ff. de poss. her. pet.* Et Fideicom-
missaria heredit. petit. *tit. de Fideic. her. pet.* 2. Particulare.
tot. tit. Si pars her. pet. 3. Singulare, idqve vel generale,
in quo Genus petitur, vel in quo de uno Jure, vel dominio aut ob-
ligatione multas species continente agitur, uti in mixt. Judic. Fin.
Regund. &c. & in Action. Negot. gest., pro Socio, & Tutelæ.
tot. tit. Fin. Reg. &c. §. l. 38. in pr. ff. pro Soc. vel Speciale, in quo
res Singularis seu una tantum Species vindicatur vel condicatur
per Actiones personales. *l. 1. ff. de R. V. §. l. 38. ff. pro Soc.*

XV. Civile Reale Judicium 2. dividitur in Petitorium
& Possessorium. Petitorium est, in quo primariò de pro-
prietate seu dominio vel quasi rei alicujus agitur, ut quando Rei
vindictio. *l. 18. §. fin. ff. de vi & vi arm. c. 5. X. de Caus. poss. & pro-
priet. Actio Publiciana l. 7. §. 3. ff. de Public. & in rem act. & simi-
lis in Judicium deducitur. Possessorium, in quo de mera disce-
ptatur possessione *tot. tit. ff. & C. de Acquir. vel ret. poss.* Et hoc
ipsum triplex est, nimir. Adipiscendæ, Retinendæ & Re-
cuperandæ possessionis. Et est vel de Rebus vel de Per-
sonis, vel Summariissimum vel Summarium ordinarium.*

B

tot. tit.

tot tit. Si de moment. poss. controvert. Deniq; **Judicia Personalia** sunt, quando de Statu & conditione hominis alicui **Qvæstio** movetur, **Qvæ Præjudicia** vel præjudiciales lites nominantur, & tractantur in *lib. ff. 40.* Sicuti **Realia** à *lib. 5. usq; ad 40.* Et **Possessoria** in *41. 42. & 43.*

XVI. **Visis** **Judicii Civilis** **Subdivisionibus**, videbimus etiam **Subdivisionem** **Judicii Criminalis**, quod vel **publicum** est vel **privatum**, **Publicum**, quo publica **Crimina** *tot. tit. Inst. & ff. de publ. Jud.* **Privatum**, quo delicta privata *tot. tit. ff. de priv. del. vindicantur.* **Illud** rursus vel **Capitale** est vel **Non-Capitale**, *§. Publicorum 2. Inst. de Pub. Jud. l. 2. ff. eod.* **Capitale**, quando **Mors naturalis** vel **Civilis** irroganda venit. **Non-Capitale**, quando **Exilium** vel **Coërcitio** quædam corporis, vel **infamia** cum **damno pecuniario**. *d. §. 2. Inst. de Pub. Jud. & l. 2. ff. eod. l. 6. §. fin. ff. de pœnis.* **Jure** nostro **Sax.** nullum **Judicium Capitale** dici videtur, nisi **amputatione Capitis** aut alio **supplicii ultimi** genere **facinorosi** puniuntur & **vitâ naturali** privantur. *Dan. Moller. ad Constit. Sax. 1. part. 4.* **Hoc** nim. **privatum** est vel **ordinarium**, quod **propriam Civilem** habet **actionem** & **pœnam** certam, ei tantum, **cujus** ob **rem privatam** interest, **competentem**. Quo de in *lib. 47. à tit. 1. usq; ad 11. de Extraord. crim.* vel **Extraordinarium**, quod **animadversionem** **extraordinariam** & **arbitrariam** imponit à *tit. 11. usq; ad pen. d. lib.* vel **populare**, ubi **quilibet** de **populo** agere potest *tit. fin. d. lib. 47.* Et **exercen-** tur **Judicia Criminalia** vel per **Modum Inquisitionis** **generalis** aut **specialis**, vel **ordinarium** **Processum** **Durch** **peinliche Anfläger** / vel his **deficientibus**, per **Procuratores Fisci**, **Durch** **Fiscäle**.

XVII. **Ultimò** quoque **Judicia** **dividuntur** ab **Ordine**. Quo quædam sunt **Summa** & **Immediata**, quædam **Mediata** seu **Inferiora**. **Hactenus** de **Divisione**.

XVIII. **Causa** porro **Judicii** **Efficiens** venit **perlustranda**, quæ **partim** est **Remota**, ut **Malitia** **hominum**, **partim** **propinqua**,

pinqua, ut Personæ Judicium constituentes, quæ vel principales & necessariae, vel minus principales & accessoriae. Illæ, sine quibus Judicium consistere regulariter non potest, sunt **Judex, Actor & Reus.** *l. Julianus 17. ff. de Judic. l. inter litigantes 62. ff. eod. l. properandum 13. §. 1. & seq. C. de Judic. c. forus 10. vers. in omni negotio X. de V. S.* Hæ verò sunt, quæ reliquis in Judicio accedunt, & sine quibus Judicium nihilominus consistit, etiam si non adsint. Quibus de omnibus ac singulis pauca quædam annectere, fert animus.

XIX. Initium a. merito facimus à **Præto**re seu **Judice**, qui est persona, quæ Judicio præest, & illud moderatur tum in Iudicialibus contentiosis, tum voluntariis, secundum Jus Scriptum & Non-Scriptum, tam quoad Merita Causæ, quam Processualia. *l. 74. ff. de Judic. l. 1. ff. de Re jud. c. forus 10. X. de V. S. pr. Inst. de offic. Jud. l. rem non novam 14. C. de Judic.* Estque vel **Ordinarius**, vel **Pedaneus** s. **Extraordinarius**, quem nos hodiè **Commisarius** appellamus.

XX. Quia verò hodiè Judices Romani Imperii antiqui multis passibus distant à Judicibus moderni Imperii Romano-Germanici. Idcirco è re nostrâ erit, dispicere de hisce differentiis aliquantò intimiùs. Est autem hodiè in nostro Romano-Germanico Imperio magna differentia inter **Dominum** Iuditionis, & inter **Judicem** Iuditionem moderantem sive inter **den Gerichts-Herrn** & inter **den Richter**. Dominus Iudicii non in ipso Judicio præsidet, sed Judicium & Iuditionem suam exercet per **Judices & Scabinos**/durch **Richter und Schöppen**. Et hi possunt esse vel Rustici, eorumque officium cum morte expirat. Cum econtrà illi possint esse scæminæ æquè ac masculi, æquè minores, Impuberes, imò infantes, mente capti, & furiosi ac Majores & Seniores. Et illorum potestas morte non extinguitur, sed est in heredes cujuscunqve conditionis transitoria. Quia hodiè Concessio Iuditionis non ampliùs est personalis, sed promercialis & venalis. De Jure Romano Antiquo tempore novæ Jurisprudentiæ Iudicia exercebantur per **Prætores** in urbe, tum peregrinos,

tum urbicos. Per Proconsules in provinciis Civitatis Romæ. Per Præsides in provinciis Imperatoris. Et hi omnes supra se habuerunt suos præfectos tum urbi tum prætoriorum. Qui omnes deinde vel ordinariè vel extraordinariè Constituti, vel ipsimet Judicia exercuerunt, vel in casu necessitatis aliis suas vices demandarunt. Nec quicquam in suos heredes transtulerunt *tot. tit. in lib. 1. ff. à tit. 9. §. C. lib. 1.* Quæ de causâ illi, qui non semper Juri dicundo præerant, Jus dicentes Extraordinarii appellati. Illi verò, qui semper Judicia moderati, Ordinarii sunt nominati. Hinc Præfectus vigilum inter Judices Extraordinarios refertur, quia saltem tempore necessitatis fuit constitutus, ejusdemque officium non fuit perpetuum sed temporaneum. Alio quoque sensu ordinarii salutati sunt illi, qui sunt competentes, *Ordentliche Richter.*

XXI. Ordinarius autem Judex est, qui habet imperium, Jdictionem & plenissimam Causarum cognitionem, vel suo Jure, vel à Principe, vel ab alio concessam per *l. more majorum 5. ff. de Jdict. l. cum Prator 12. §. 1. l. pen. ff. de Jud. l. omnes 12. C. eod.* Extraordinarius econtra, qui habet Jdictionem nec suo Jure, nec à Principe, &c. nec universalem sed limitatam & præscriptam, cujus fines diligenter custodire tenetur. *d. l. pen. ff. de Judic. c. super eo 5. c. super 27. X. de offic. §. potest. Jud. deleg.*

XXII. Et hic constituitur vel ex commissione Judicis ordinarii, tum Ecclesiastici tum Politici, ut Delegatus, vel electione partium, ut Arbitrator, vel à Jure, ut Arbitrator. *c. sanè olim 11. c. cum olim 33. X. de off. §. potest. Jud. deleg. l. 3. §. 1. l. 11. §. 1. l. 13. §. 2. ff. de Receptis, qui arb. rec. ut sent. dec.* Delegatus quidem tum à Judice Ecclesiastico, ut hodiè Consistoriales, tum à Politico, ut Aulæ Electorum seu Principum Secularium, & Curia Provinciales, Quorum uterque non proprio nomine, sed ut Deputati als *Berordnete der Consistorien, Ober- und Hoffgerichte* sententias proferunt, nihilque proprii habent. Cum econtra Serenissimus Elect. Sax. causas tam Ecclesiasticas quam Politicas suo nomine proprio, uti: *Wir von Gottes Gnaden/ &c. Erken-*

Erkennen / ordinariè in supremo Appellat. Judicio per suos Con-
filiarios Appellat. expediri curet. **Arbiter** est, qui de communi
partium consensu eligitur, & in quem sub certâ poenâ, quam pars
à laudo recedens, parti adversæ præstare tenetur, compromitti
solet. *Nov. 82. c. 11. §. 1. Auth. Decernit. C. de Recept. arbit.* **Arbitra-**
tor Juris, uti sunt **Calculatores, Taxatores & Æstimatores**,
quique arbitria iniqua ad æquitatem reducere ex bono & æquo
debent.

XXIII. Consideratâ Judicium differentiâ, consistente se-
cundum modernam Judiciorum faciem, in Domino Judicii, & Ju-
dice ab illo constituto, facile indè dijudicare possumus. Quinam
possint **Judices constituere**, & quinam **Judices constitui**
possint. Item, Quisnam Dominus Judicii fieri & à quo Judicium
accipere queat. Nimirum Princeps, qui est fons Jdictionis,
concedit Judicia exercendi facultatem pro lubitu, cui velit, idque
vel precibus vel precio. Ita tamen, ut is, cui concessum est
Judicium illud, per legitimos Judices, Assesores & Notarios seu
Actuarios peritos exercent. Econtra verò Judices Criminales so-
lummodò **Causas Criminales** audiant & noscant, Acta autem vel
ad **Facultatem Juridicam** vel in Scabinatum pro Sententiis feren-
dis transmittant. Quod & in **Causis Civilibus**, maximè gravio-
ribus facere tenentur, præsertim unâ vel alterâ parte illud petente.
Hinc toto die videmus, **Dominos Judiciorum** die **Gerichts-Herren**
suos subditos etiam in proprio Judicio convenire & reciprocè
conveniri ab iisdem posse. Aliàs de Jure Rom. magna quoque
erat differentia inter **Judicem** & inter **Prætorem** seu **Præsidem**
aut **Proconsulem**. **Prætores & Proconsules** constituebantur à
Senatu, **Præsides & Præfecti prætor.** & **Urbi** ab **Imperatore**.
Judices autem à **Prætoribus, Præsilibus, Procon-**
sulibus & omnibus aliis, quibus Jus dandi **Judices** vel **Jure Scripto**
vel **Non-Scripto** competebat. *l. cum Prætor 12. ff. de Judic.* Hâc tamen
cautione, ne inhabiles eligerent, è quorū numero sunt alii **Naturâ**,
alii **Lege**, alii **Moribus**.

XXIV. Naturâ inhabiles sunt Judices 1. Surdus, qui nihil prorsus, vel valdè difficulter exaudit. *d. l. 12. ff. de Judic.* Debet enim Judex Contendentium Jura audire, & de iis per auditum cognitis pronunciare. Hinc & litis Contestatio, Causæ Audientia nominatur *l. nulli 10. C. de Judic.* Et sæpè expedit, Litigantes interrogare *l. 9. C. eod. c. Judicantem u. caus. 30. q. 5.* Sic Arcadius Jctus in *l. de minore 10. §. 5. ff. de quest.* Plurimum, ait, in excutiendâ veritate, etiam vox ipsa, & cognitionis subtilis diligentia adfert. Nam & ex sermone, & ex eo, quâ quis constantiâ, quâ trepidatione quid diceret, vel cujus æstimationis quisque in suâ Civitate est, quædam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt. 2. Mutus, *d. l. 12. ff. de Judic.* Expedit enim Judiciis, sæpè Interrogationes fieri. *l. 9. C. eod. §. t. r. ff. de Interrog.* Debent & Judices propriâ voce sententias quasdam proferre, uti patet *ex l. 1. §. ult. C. de Sent. ex brev. recit.* Mutum autem volumus intellectum eum, qui ἀσύνως, i. e. sine significatione, non verò qui ἀσαφώς seu obscure loquitur. *l. 9. ff. de Edil. Ed. §. 3. Inst. Quib. non est perm. fac. test. P. G. Tholos. Synt. Jur. lib. 47. c. 9.* 3. Perpetuò furiosus, *d. l. 12. ff. de Jud.* quia mente & judicio caret, ejusque nulla est voluntas. *§. 8. Inst. de Inut. Stipul. l. 40. ff. de R. J. 4.* Impubes, Quia judicare est Officium Civile & publicum *l. 78. ff. de Re jud. à quo, uti Ulp. sentit, remoti sunt impuberes. l. 2. ff. de R. J. 5.* Minor 18. ann. *l. Quidam 57. ff. de Re jud. nisi vel à Principe, vel ex partiû consensu datus sit. Dd. in d. l. 57. ff. de Re jud.* Sed de Cœco gravis admodum est Quæstio: An is judicandi officio possit fungi? Et hic quidam verbis textûs in *l. 6. ff. de Judic.* nitentes, Affirmativam simpliciter amplectuntur, rationesque addunt. 1. Quòd textus generaliter loquatur, nec ullam limitationem recipiat. 2. Quòd judicandi munus consilio magis, quàm corpore expleatur. *l. 2. §. corporis ff. de Vacat. §. excusat. mun.* Et cœcitas mentis non oculorum judicium impediatur. *Zanger. de Except. P. 2. c. 4. Donell. Enucl. lib. 17. c. 24. lit. N. Wesenb. in Parat. ad ff. de Judic. n. 10. Treutl. vol. 1. Disp. 12. th. 7. lit. C.* Quidam Negativam defendunt, dicentes, quòd multa sint, quæ oculis Judicum subjici debeant, antequam judicentur, ut si de finibus agatur, de tormentis seu Quæstione REI habenda, de Scripturarum collatione & aliis. *P. G. Tholos.*

Tholos. S. J. U. lib. 47. c. 10. Accurs. & vulgò Dd. in l. Cæcus. 6. de Jud.
Quidam denique distinguunt inter Cœcitatē præsentem
& supervenientem. Illa impediatur, quò minus quis Judex
constitui possit. *l. 1. §. 5. ff. de Postul.* Hæc verò Judicandi munus
non finiat, sed Judex pristinam dignitatem retineat. Cum quibus
& Nos facimus. Atque per hanc *l. 1. §. 1. ff. de Post.* declarat Ulpia-
nus *d. legem 6. de Jud.*

XXV. Lege impeditur Judex esse 1. Qui Senatu igno-
minæ causa motus est, *d. l. 12. §. 2. ff. de Jud. & l. 2. ff. de Se-
nat.* Nisi restitutus fuerit. *d. l. 2. ff. eod.* vel tempus condemnatio-
nis præterlapsum sit. *l. 3. §. 1. ff. de Decur. l. 28. ff. de Postul. l. 3. C. Ex
quibus caus. inf. irrog. 2. Infamis, arg. l. 2. C. de Dignit. l. 1. C. de In-
fam. l. 12. §. 2. ff. de Judic.* Et hoc ob vitium vel turpitudinem suam
vel aliud factum à lege improbatum, ob quod ejus Status & Con-
ditio apud bonos viros est gravata. *c. infamis 3. q. 7. Zanger. P. 2.
c. 4. n. 49. de Except. 3. Legum imperitus l. 14. C. de Judic. l. 13. C.
de Sent. & Interl. omn. Jud.* Non n. par est, ut ille Judicis habeat nomē,
qui legum est rudis, & in reb9 agendis nullū habet usum, nullum ex-
perientum. *Nov. 82. in præfat.* Nisi res ita comparata sit, ut ejus Ex-
perientiam habeat. *l. 17. C. de Judic. l. 6. & ult. C. de Jdiēt. l. ult. C. de
Re milit.* Quod exemplis docet *Val. Max. lib. 8. c. 14.* Cùm suæ artis
unusquisque & Autor & disputator sit optimus. 4. Clericus,
l. 23. C. de Testam. l. pen. in pr. C. de Vacat. & Excusat. muner. In cau-
sis tamen secularibus tantum, non etiam in Ecclesiasticis, in qui-
bus Imperatores Clericis Audientiam concesserunt. *t. t. C. de Episc.
Audient.* 5. Mercator & vilissimarum artium ministerio vacans.
l. 3. C. de Commerc. & mercat. l. milites C. de Locat. l. 6. C. de Dignit.
Est enim munus judicandi dignitas. *P. G. Tholos. p. m. 964.* Et nulla
major gloria, quàm præesse judiciis, per quæ servatur hominum
Societas. *l. 12. C. de Dignit. Schönborn. Pol. 3. c. 3.* 6. Pauper, qui vix
de suo victum sustinere potest. *l. 6. ff. de Muner. & Honor.* Quamvis
melius fiat, si potiùs vita, Existimatio, & Eruditio, quàm Patrimo-
nium in Judice consideretur. *l. 5. pr. ff. de re milit. l. 11. §. 1. C. de Ad-
vocat. divers. Jud.*

XXV. Moribus denique vetatur Judex esse 1. Mulier
*l. 12. §. 2. ff. de Judic. l. 2. ff. de R. J. c. Mulierum 33. q. 5. tum quòd
Mulie-*

Mulierum maxima sit inconstantia & fragilitas. *l. un. C. de Rapt. virg.* ter siquidem in hora mutantur. tum etiam, quod sit contra mulierum pudicitiam, Judiciis asfidere, Consiliis & Concionibus interesse & talia, quæ virorum sunt, peragere. *l. maritus C. de Procur. l. 2. C. de iis, qui ven. et. impet. c. mulieres de Judic. in 6. Zanger. de Except. P. 2. c. 4.* Deinde & 2. **Servus** *d. l. 12. §. 2 ff. de Judic. l. 32. de R. J.*

XXVII. Debet autem Judex in administrandâ Justitiâ per omnia se gerere candidè, sincerè & incorruptè, nec aliter judicare, quàm Legibus, Constitutionibus, Moribus, Statutis, & legitimâ & rationabili consuetudine proditum est. *pr. Inst. de offic. Jud.* Sic, antequàm Partes ad ordinariam Cognitionem seu Juris Processum renuntiat, priùs amicabilem compositionem tentare, eâque deficiente, easdem ad formam Compromissi persvadere debet. *c. 1. sub fin. X. de mut. petit. c. 15. X. de Simon. c. 5. de Off. Jud. ordin. 6.* Et si eas ad horum neutrum adducere queat, iisdem, causâ summariter cognitâ, viam Juris aperiat, & æqualiter ac indifferenter, tam pauperi quàm diviti justitiam administret, nec personarum habeat respectum. *c. 11. X. de for. comp. c. 12. de R. J. in 6.* Quæ omnia comprobavit Sereniss. Saxon. Elect. JOH. GEORG. I. pietiss. record. *in N. B. D. c. 1. von dem Richterl. Ampt. Tantum de Judice.* Plura de ipsius persona, officio & aliis requisitis addere, nostri non est instituti. Properamus itaque ad **Actorem**.

XXVIII. Qui ab agendo dictus, est is, qui Actionem intendit, vel in Judicio à parte adversâ aliquid vel petit, vel condicit, vel persequitur. *pr. Inst. de Act. §. 7. Inst. de Interd. l. 62. ff. de Judic. l. 51. ff. de O. & A. c. 10. vers. Accusator. X. de V. S. Lingvâ nostrâ vernaculâ dicitur in Civilibus Kläger. In Criminalibus verò Accusator Ankläger. l. 10. l. pen. ff. de Publ. Jud. l. 3. §. 4. ff. de Accus. & Inscript.* Et quia regulariter in omni Judicio requiritur, ut unus Disceptantium sit Actor, alter Reus. *l. 62. ff. de Judic.* Ideò in Judiciis Fam. ercisc. Comm. divid. & Fin. Reg. in quibus aliàs uterque Litigantium & petit & defendit, atque sic Actorem & Reum agit, is, qui priùs provocavit, pro Actore habetur. *l. in tribus 13. l. 29. ff. de Judic. l. 2. §. 1. Comm. div.* Si verò contingat, ut partes simul ad Judicium provocent, Sorte res decidenda ac dirimenda venit. *Da. per l. 14. ff. de Judic.*

XXIX. Ca-

XXIX. Cæterùm regulariter quidē omnibus est concessum agere, sed nō omnes sua desideria in personā ei, qui Iudictioni præest, exponere possunt. Sic Surdi, muti, prodigi, furiosi, mente capti, Infantes, Minores, Impuberes, libertini æqvè ac Ingenui, sive Cives Romani sive peregrini, Ægrotantes, Mulieres, Banniti, Excommunicati, sive sui, sive alieni Juris, sive Clerici, sive Laici, Actores esse possunt, *der Klägere Stelle halten* / modo habeant Actiones, Præjudicia, Interdicta vel Persecutiones tum ex factis licitis, tum illicitis. Sed non possunt ipsimet personaliter suas Actiones proponere, sed tenentur comparere, partim per Curatores, & Tutores, partim per Mandatarios, Partim suorum Dominorum & Patrum præscitu. Hinc in Sententiis non apponitur nomen Comparentis, sed nomen illius, qui pro alio se sistit. hoc modo: Curatoren, Tutoren, N. N. i. e. *der Ummündigen / Blöden Klägere an cinem.* In foro Saxon. Fœminæ majorenes neque civiliter neque criminaliter absq; Curatore litis dem *Kriegischen Vormunde* vel in genere vel ad litem specialiter constituto, exceptis causis Matrimonialibus & Spiritualibus conscientias cōcernentibus, agere possunt. *Land R. lib. 1. Art. 44. & 46. lib. 2. Art. 63. Weichb. Art. 26. Novell. Elect. Aug. part. 2. Const. 15. in verb. In allen Recht. Processen / sie halten gleich Klägerin oder Beslagter statt. Nisi illustres personæ sint, quæ Regalia & Jurisdictionalia habent. Magnific. Dn. Carpz. Patronus ac Promotor meus maximus in J. F. P. 2. def. 9. ad hanc. Const. & N. G. D. cap. 8. Wie die Weibspersonen für Gerichte handeln mögen.*

XXX. E personis Judicii principalibus salutandus restat REUS, à Re, quæ ab ipso petitur, dictus, *c. forus 10. X. de V. S. Cic. lib. 2. de orat. est is, qui in Iudicio convenitur, l. cum tacitum ff. de Probat. vel lite pulsatur l. 8. C. de Probat.* Qui etiam Fugiens vocatur *in l. n. §. 1. C. de Judic.* Germanicè in causâ Civili vocatur *Beslagter* / Item *Antworter.* In Criminalibus *Peinlich Beslagter* / Item *Angeflagter.*

XXXI. Possunt autem omnes sive privatae sive publicæ personæ, sive Singulares, sive Corpora aut Universitates REI fieri, tum propter Res, tum propter personas, tum propter possessiones, tum ex factis licitis, tum illicitis, etsi Infantes, Pupilli, furiosi, mente capti, muti, surdi, minores, filii, mares vel fœminæ sint. Ita tamen, ut si ex factis licitis conveniantur, non admittantur, nisi per Procuratores, Defensores, Curatores, Syndicos, Tutores compareant.

C

pareant.

pareant. Ex factis autem illicitis & quidem Criminalibus, non nisi in persona se sistant. De Magistratu dubitant quidam & distinguunt inter causas Criminales & Civiles, Item, an adhuc sit in Magistratu nec ne, prout videre est apud *Il. Umm. Diss. ad Process. Jud. 1. th. 5 n. 32.* Sed apud Nos nullum est dubium. Illud peculiare est, quod durante Magistratu non possit conveniri ratione factorum tempore Magisterii commissorum. Sed teneatur commorari in eo loco post depositionem per 50. dies. *tot. tit. C. Ut omn. Jud. tam Civiles quam militares post administ. depos. 50. dies in Civitat. vel certis locis perman.* Quod & Rectores Magnifici inclutæ hujus Philuræ, publicè tempore commendationis, juratò promittere tenentur. Quin & ipsemet Imperator & Principes Imperii, vel coram Palatino Electore. *A. B. tit. 5.* vel in Camerâ Imperiali, vel coram suis Consiliariis sive Judice Curia, Hof=Gerichte/aut Austregis, prout consuetudine receptum est, conveniri possunt. *Myns. Cent. 2. Obs. 1. 2. & 8. Reink. de R.S. lib. 1. cl. 4 cap. 5. & lib. 2 cl. 2 c 16. Ordin. Cur. Prov. tit. Wer für das Ober-Hofgerichte (quod hic Lipsiæ) mag geladen werden.*

XXXII. Atque hæc de necessariis Judiciis personis; Jam se sistunt Accessoria, quæ ad Judicium commodius expediendum requiruntur. Hæcque respiciunt tum Judicem, eumque vel Consiliis adjuvando, ut Assessores, unde dicuntur Consilarii Judicum *l. 5. ff. de Assessorib. l. 3. 10. 11. 12. 13. C. eod.* vel Judicio inserviendo. ut 1. Actuarii, qui aliàs vocantur Tabelliones. *pr. Inst. de Emt. & vend. l. 9. §. 4. ff. de pæn. l. 14. §. 3. C. de SS. Eccl. Novell. 44. Tabellarii s. Tabularii. l. 11. C. Qui pot. in pig. hab. l. ult. §. 2. C. de Jur. delib. Notarii c. statutum 11. §. Notarium de Rescript. in 6. Quibus de eruditè Ampliss. Dn. Lic. Andr. Jahn/ Judic. Provinc. in infer. Lusat. Cancellarius Digniss. Patronus meus de venerandus in Diss. Inaug. de Notariis.* In Cancellariis Principum hodiè nominantur Secretarii. Nostrâ vernaculâ, **Gerichts=Secretarien / Stadt=**
Muster=Gericht=Schreiber. In Camerâ Imperiali sunt alii Scribe Judicii, alii Secretarii, alii Ingrossistæ, a'ii Copistæ. *Ord. Cam. P. 1. tit. 31. 59. & 79.* In Consistoriis & Curiiis Provincial. Sax. Elect. vocantur etiam Proto-Notarii. *N. B. D. tit. 2. von den Gerichts=Secretarien / Proto-Notarien / &c. 2.* Apparitores s. Judiciorum

diciorum nuncii, qui ea, quæ in iudicio fieri debent, ex mandato
 iudicis, litigantibus, aliisque denunciant. *l. 33. § 5. C. de Episcop. &
 Cler. l. 1. C. de Sport. tot. tit. C. de Apparit.* Et hi vocantur etiam
 Viatores. *§. 24. Inst. de Act. l. ult. ff. de Judic. Executores. d. §. 24. Inst.
 de Act. tot. tit. C. de Execut.* Vulgò nominantur Pedelli s. Cursori.
 Germanicè **Gerichts-Pedellen / Gerichts-Fronen / Thür-
 Knechte / Gerichts-Hof-Gerichts-Boten.** Inde Magister
 nunciorum. **Boten-Meister /** der die Supplicationes und Brieffe von
 den Boten annehmen / und die Boten wieder abfertigen muß. *Ordin.
 Cam. P. 1. tit. 32. 34. & seqq. Ordin. Judic. Curial. Lips. An. 1549. tit.
 von Boten.*

XXXIII. Tùm Partes (scil. respiciunt Personæ accessoriae)
 iisdem Patrocinando, ut Advocati, qui Causæ merita pro-
 ponunt, discutiunt. Unde verisimè ab officio alio nomine nomi-
 nantur Causarum Patroni, Causidici. *l. 2. C. de Advoc. l. 7. pr. C.
 de Postul. Item Togati. l. 3. § 5. C. de Advocat.* quòd togâ amicti
 causam in foro orarent. *Il. Umm. Diss. ad Process. Jud. 2. th. 4.
 Postulatores tot. tit. ff. & C. de Postul. Veri vel Calumniatores
 tot. tit. ff. de Calumniat.* quos vulgus Rabulas forenses vocitat.
Procuratores Anwälde. Qui aliena negotia mandatu Domi-
 norum singularium in iudiciis agunt vel defendunt *pr. Inst. de iis per
 quos agere poss. l. 1. ff. de Procur.* Et ab his iterum constituti Substi-
 tuti **Affter Anwälde.** Qui verò mandatu Universitatû in iudi-
 cium veniunt & repræsentant vel Actorem vel Reum, illi dicuntur
Syndici. l. 1. § tot. tit. ff. Quod cuiusq. Univers. nom. Quiq; ab illis vel
 aliis personis, quæ non sunt Domini litis i. e. vel Klägere vel Be-
 flagte / uti Tutores, Curatores, rursus constituuntur, **Actores §. fin.
 Inst. de Curat.** appellantur. **Defensores.** qui sine mandatu nomine
 alieno iudicem interpellant, & vel Actoris vel Rei partibus fun-
 guntur. *tot. tit. ff. de Procur. & Defens. Thurst. S. P. D. cap. 9.* De-
 niqve alii Ministri, qui in Cancellariis præstò sunt, ut **Canzleyen-
 Diener / Aufwärter / Canzleyen-Jungen / Ostiarii & Ca-
 lefactores.**

XXXIV. Visis Personis, sequitur Materia, quâ de in iudi-
 ciis solet disceptari. Agitur autè vel de Rebus, vel de Personis,

vel de Possessionibus, tùm ex factis licitis, tùm illicitis promanantibus, tùm in primâ, tùm in secundâ vel ultimâ Instantiâ, vel ad contentiosam vel ad voluntariam Ictionem. Sed hic observandum, Restantùm præsentibus & certis, non quæ post in obligationem veniunt, in iudicium deduci. *l. 35. ff. de Judic.* Item, quod post acceptum iudicium accidit, id novâ Instantiâ opus habere. *l. 23. ff. de Judic.*

XXXV. Perlustratâ quoque Materiâ, necessarium est, ut de iudicii Formâ dicamus. Quæ in duobus potissimum consistit. 1. In ordine Cognitionum, 2. In Solennitate & Partibus Processûs.

XXXVI. Quantum ad ordinem Cognitionum attinet, sciendum, 1. Quod si de statu Quæstio incidat, prius de statu, quam de Negotio principali cognoscendum. *l. 1. C. de Ord. Jud.* 2. Possessorium iudicium ante Petitorium discutiendum. *l. Si de vi 37. ff. de Judic. l. 13. C. de R. V. c. cum dilectus 2. X. de Ord. cognit.* 3. Criminalem causam Civili anteponendam. *l. 3. l. ult. C. de Ord. Jud.* Et hæc est ratio, ob quam in benè constitutis iudiciis hæc verba: *Gezfangene/Clepsydris & Campanulis* inscribi soleant. *Magnif. Dn. Præses, Præceptor ac Patronus meus æternum venerandus in Lect. privat.* Item Peregrinorum & Extraneorum præ causis Indigenarum.

XXXVII. Quoad Solennitatem Processûs, notandum, I. quod circa *Hebung der Jahr- und Peinlichen Gerichte* iudex in tribunali sedens & manu baculum tenens quibusdam verbis solennibus utatur. Circa Executionem *Cespes excidatur, gleba effoditur, &c.* Circa *Auffgeb- oder Aufhebung des Gerichts* non raro *Scamna evertantur, mit Umbstossung der Stüle nñ Brechung des Stabs/* vel baculus Domino iudicii reddatur. Et in quibusdam Actibus voluntariæ Ictionis certi ritus observentur. II. Quod totum iudicium in tria diducatur Capita. Quorum I. Continet Principia & veluti præludia litis, ut Amica Interpellatio, Supplicatio pro Citationem cum oblatione libelli, Citatio, Contumacia ob emanationem, Libelli repetitio, juramentum Calumniæ, Reconventio, Auctoris laudatio, Auctoris Nominatio, Interrogatio, Satisfactio pro Reconventionem & expensis, Exceptio tum dilatoria tum peremptoria, & Litis contestatio tum eventualis tum simplex. II. Dirigitur ad prin-

ad principale negotium & continet Dilationem, Confessionem, Articulos probatorios ac Reprobatorios, Testium productionem, Interrogatoria, Instrumentorum productionem, Juramentum suppletorium vel purgatorium, Actorum Disputationem, Publicationem Attestatorum, incidentem Accusationem, Repulsam testium, Torturam, Conclusionem, Allegationem seu Disputationem. III. Denique in se habet Sententiam, quæ finem imponit Judicio *l. 55. ff. de Rejud. Maranta P. 6. Tholos. lib. 48. c. 1.* Item Executionem, i. e. Secundum Decretum, Cessionem bonorum, Immisionem, Separationem, Subhastationem, Taxationem, Adjudicationem.

XXXVIII. Ad iudicii formam etiam adnumerari videntur **Tempus & Locus**, quibus ea debent exerceri. Et **Tempus** quidem duplex est, aliud, quod iudicia ventilari debent, quod est diurnum, non nocturnum. *Nov. 82. c. 3. & 24. de Offic. & Potestate Judic. deleg.* Et quidem in diebus fastis non feriatis *l. 5. & t. t. ff. de Fer.* Aliud verò est tempus, quod fini & absolvi iudicia debent; De quo sciendum, quod Causæ Criminales intra biennium à lite contestatâ. Pecuniaria verò intra Triennium (exceptis tamen causis Fiscalibus, & quæ ad publicas functiones pertinent) coram quocunque iudice fini debeant. Quod ut fiat, in iudiciis magis, quam Litigatoribus est positum. *l. 13. pr. & §. 1. C. de Judic.* Et si id non fiat, poenæ certæ propositæ sunt iis, quorum culpâ iudicium fuit retardatum. Iudici quidem *d. l. 13. §. 8.* Actori *§. 2.* Reo *§. 3.* Advocatis *§. 9.* Tutoribus & Curatoribus *§. ult. ibid.*

XXXIX. Locum quod concernit, debet is i, intra territorium jus dicentis esse. *l. ult. ff. de Jctione.* Quod omninò necesse est in Causis Jctionis contentiosæ non voluntariæ. *l. 2. ff. de Off. Proc. 2. Tutus. c. 47. X. de Appellat. 3. Publicus & pro tribunali.* Quod accipiendum de iis iudiciis, quæ causæ cognitionem ad Decretum requirunt. *l. 6. C. de Sent. & Interloc. l. 9. ff. de Off. Proc. l. 4. §. 1. ff. de Interrogat. 4. Opportunus, iudicium enim non quovis loco suscipiendum. c. fin. & t. t. X. de for. compet.*

XL. Jam Finem iudiciorum contemplabimur. Qui est, ut Quisque præsidium Juris sui habeat publicum. *l. 4. C. de his, qui ad Eccles. & c.* atque Jus suum iudicio consequatur publico. *§. 1. Inst. de Act. non suo privato. l. 3. C. de Judic.* Ut lites finian-

finiantur autoritate Magistratûs. *l. 1. ff. de Rejud. c. 1. eod. in 6. l. pro-
perandum u. C. de Judic. l. un. C. Quid. lic. un. l. 13. C. de Judic. Nec
quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem. d. l. 13. de Judic. Et
denique ut oppressis liceat legitimuni impetrare præsidium. l. 4. C.
de his & c. Wesenbec. Parat. ff. ad hunc tit.*

XLII. Effectus Judicii sunt 1. quòd reddatur in Invitum. *l. 83. § 1. ff. de V. O. 2. Ut inducat obligationem. l. 3. § 8. ff. de Pecul.
3. perpetuet Actiones. l. un. C. Ex delict. Defunct. 4. Interrumpat
Præscriptiones. l. ult. C. de Præscript. 5. Moræ purgationem & pœ-
nitentiam excludat. l. Si Insulam, ubi Jason & Dd. ff. de V. O. 6. Con-
stituat in malâ fide possessorem, antecedente tamen condemnatio-
ne. l. 25 § 5. ff. de Petit. hered. Auth. Male fidei. l. nemo C. de Præscript.
long. temp. 7. & postremò, nullius Jus deterius faciat sed firmius.
l. 17. l. 88. ff. de R. J. l. 29. ff. de Novat. Wesenbec. in Parat. C. n. 10.*

XLIII. Adjacentia Judiciorum sunt 1. Sportulæ & Sumtus
tot. tit. C. de Sport. & Sumt. Sportulæ autem per Meton. Continent.
pro Content. Donaria vel pecuniæ Sportulis seu loculis contentæ
vocantur. 2. Acta c. quoniam 11. X. de Probat. 3. Scripturæ l. 11. §.
*cum autem. l. 22. C. de Judic. l. 2. C. de Juram. propter Calumn. dand.
tot. tit. C. de Sent. ex brev. rec.*

XLIII. Consequentia Judiciorum primarum Instantia-
rum sunt 1. Appellatio. *l. 14. C. de Appell. 2. Inhibitio. c. Romana 3.
§. Si verò, cum seqq. ubi Gl. de Appell. in 6. 3. Supplicatio. Recess. Imp.
Spirens. An. 1600. 4. Revisio. Ord. Cam P. 3. tit. 51. & 53. 5. Syndicatus.
Ord. Cam. P. 3. tit. 53. 6. Leuteratio vel Oberleuteratio. Novell. Elect.
August. 19. P. 1. 7. Res Judicata. Nov. 23. c. Et sancimus 1. 8. Nulli-
tatum deductio. 9. Restitutio in Integr. contra Judicata & deniq;
10. Executio, quæ plerumqve est secundæ vel ultimæ Instantiæ
Consequens.*

XLIV. Affinia sunt Compromissa, Mediationes & Inter-
positiones, & amicabiles Compositiones.

XLV. Contraria Judiciis sunt, quæ vel in totum ipsa
subvertunt, quod fit per Non-usum secundum Modum & tempus.
Item per Præscriptionem, propter Delictum & Feloniam, Item
propter Captivitatem & hostiles Civitatum occupationes, da die
Gerichte eingezogen werden. Vel in tantum pro aliquâ parte, uti sunt
Incom-

Incompetentia *l. pen. & ult. C. de Except.* Exceptio litis pendentis. *c. proposuisti 19. X. de for. comp.* Illegitimitas Litigatorum, uti vocant *l. licet, ubi Dd. C. de Proc.* Ineptitudo libelli. *c. examinata 11. X. de Judic.* Omisio formæ & legitimi Processûs. *l. 4. ubi Baldus C. de Sent.* Feriæ, vindemiæ, Messis. *tot. tit. de Feriis.* & Similia.

XLVI. His etiam Modi, quibus Judicia solvuntur, annumerandi veniunt. Et sunt 1. Sententia *l. 1. ff. de Re jud.* 2. Mors Judicis *l. 49. l. 60. ff. de Judic.* 3. Morbus fonticus *l. 46. ff. de Jud.* 4. Mors Rei *tot. tit. ff. Si Reus vel Accusator.* 5. Prohibitio Superioris *l. Judicium 58. ff. de Judic.* 6. Partium à lite discessus *l. 4. C. de Pact.* 7. Transactio. *l. 22. ff. de Donat. int. vir. & uxor.* 8. Rei petitiæ Solutio vel Satisfactio. *§. ult. Inst. de perpet. & temp. act. l. 7. de Procur. l. 21. ff. de Judic.* Non verò solvit Judicium Judicis mutatio. *l. 57. ff. de Judic.*

Et hæc sunt, quæ de hæc utilissimâ, frequentissimâque Judiciorum materiâ, Disputationis loco conscribere Nobis placuerunt. B. L. æqui bonique consulat & faveat. DEO autem, à quo omnia,

Sit Laus, Honor & Gloria.

A D D I T I O N A L E S.

I. Jctus malus sub Sole non datur. Frivolum proinde est, vulgus quod gannit: Juristen seynd böse Christen.

II. Terminus Solutionis Jur. Sax. debitori concedendus Sächf. Frist / Summam continet æquitatem.

III. Judex oppidanus & paganus in Jctione exercendâ, non Quantitate sed Qualitate differunt. E. non rectè imploratur Officium Judicis Illustrissimum, Nobilissimum. Quia non datur Ignobile aut Rusticum, licet per Rusticos, Sutores & Sartores exerceatur Judicium.

IV. Injustè incarceratus, qui præstitit Securitatem, Der den Urfrieden geschworen hat / nihilominus Injuriarum agere potest. per *l. Nec Magistratibus 32. ff. de Injur. & fam. lib. c. Indultum de R. J. in 6.*

T E R M I N U S.

Judicii maculas, Borman, abstergere tentas
Res certè magnò Nomine digna tuò.

QVIRINUS Schacher D.
PRÆSES gratulando
& optando.

Cùm de Judiciis limatâ differis arte &
Judiciò, rumpit fatidica ora Themis:
Qvàm benè judicis præeris, ait, indeq; laudum
Unanimi referes præmia judiciò!

Romanus Teller, Phil. M.

Fers de Judiciis Judicium Tuum:
Docti de Te igitur Judicium Viri
Haud vulgare ferent: (gratulor hinc Tibi.)
Faxit, quæso, DEUS, judicio hoc Tuæ
Quondam Judicium crescere Patriæ.

Joh. Jacobus ab Hartig.

Freund / dem mich dieser Ort und angenehme Stunden
Herz und Gemüthe nach verpflichtet und verbunden/
In welchen unsern Sinn des großen Schachers Geist
Wohl ausgeschärffet hat / und völlig abgesset.
Freund! sag ich / alldieweil dir unsre Lehrer zeigen
Astræen hohen Thron nunmehr zu ersteigen!
Solt meine Feder zwar zu deinem Dienste stehn
Und billich dieses mahl mit Ehr entgegen gehn/
Damit sie aber nicht durch Minderung werd' verfehret /
So sey mit stillem Mund hiermit von mir beehret.
Indessen wünsche ich die angenehme Zeit /
Darin du haben mögst gewünschte Fröligkeit.

Johann Christoph Hafe von Budislin.

94 A 7360

94 A 7360

ULB Halle

3

002 381 974

sb.

94 A 7360

spiritu sancto et ceperunt loqui
omnes et omnia que in
humana dicit deo alluere. Et in

DISPUTATIO JURIDICA
De
JUDICIIS,

Quam,
TRINUNO BENEDICENTE,
SENSU ET AUTORITATE NOBILISSIMI
JCTORUM ORDINIS IN ILLUSTRISSIMA
LIPSIENSI ACADEMIA
SUB PRÆSIDIO

VIRI
Magnifici, Nobilissimi, ac Consultissimi
DN. QVIRINI SCHACHERI;
JCTi & Antecessoris Celeberrimi, Electoral. Saxon.
Judicii Appellat. Consiliarii Gravissimi, Consistorii Eccles.
Lipf. Assessoris Dignissimi, & Juridicæ Facultat.

Dn. Præceptoris, Patroni ac Promotoris sui æviternum
devenerandi

Publico Eruditorum Examine submittit
TOBIAS BORRMAN / VVitteberg. Sax.

Autor & Respond.
In Auditorio Jctorum Petrino
Ad diem 21. Junii
Anno c1o 1oc LX.

LIPSIE,
Literis RITZSCHIANIS.
Sam. G. Solm.

